

АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ
АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ¹

В. МУРАВЙОВ

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри порівняльного
і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Важливим здобутком на шляху реалізації вітчизняних євроінтеграційних прагнень стало підписання і набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі — ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію). Завдання дотримання Україною міжнародних зобов'язань щодо реалізації цілей асоціації, з одного боку, а з другого — необхідність розв'язання конкретних практичних проблем, пов'язаних із ратифікацією Угоди про асоціацію і, відповідно, включенням її до системи національного законодавства (передусім забезпечення несуперечливості нових норм та інститутів уже існуючим і надання суб'єктам правовідносин юридичних можливостей їхнього використання), потребує забезпечення процесу асоціації та подальшої європейської інтеграції України на найвищому — конститу-

ційно-правовому рівні. Це можливо лише у разі конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС шляхом включення його цілей і завдань безпосередньо до контексту конституційної реформи.

Такий підхід вимагає доктринального осмислення і концептуального обґрунтування розвитку взаємовідносин України та ЄС у сфері європейської інтеграції у поєднанні з процесом конституційного реформування. Саме тому дослідження процесу конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС, здійснене О. Стрельцовою, є актуальним і своєчасним.

У праці широко представлені різні доктринальні підходи до осмислення багатьох важливих явищ сучасної правової реальності: конституціоналізації, наднаціональності, асоціації, конституційної реформи, викладено методологію їхнього дослідження, сформовано відповідний категоріальний апарат. При цьому автор віддає належне всім,

¹ Рецензія на монографію: Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика. — К.: Алерта, 2017. — 532 с.

хто тією чи іншою мірою торкався загальнотеоретичних чи конкретних, прикладних аспектів суміжних тематик, зокрема і вітчизняним науковцям. До того ж не лише констатує здобутки попередників, а й порівнює та аналізує існуючі наукові погляди, не уникає дискусійних питань.

У монографії слушно наголошується на тому, що проведення конституційної реформи та встановлення асоціативних відносин із ЄС не слід розглядати як два паралельні напрями робіт, що ведуться у різних системах координат. Навпаки, лише максимальна синхронізація здійснюваних у межах цих напрямів заходів, визначення на обопільній основі їхніх пріоритетів, координація та узгодження поточних завдань дадуть змогу розробити комплексну стратегію конституційного реформування і нададуть конституційним перетворенням цілісного характеру. І особливо в контексті того, що інструментарій, закладений у політичній та економічній частинах Угоди про асоціацію, за умов його прагматичного та послідовного використання, може забезпечити реформування політико-правових і соціально-економічних інститутів в Україні з урахуванням національних інтересів.

Привертає увагу архітектура наукового дослідження, де автор послідовно переходить від визначення теоретико-методологічних засад дослідження до аналізу прикладних питань, пов'язаних із конституційним та організаційно-правовим забезпеченням асоціації і подальшої європейської інтеграції України.

Вартим уваги є підхід, відповідно до якого конституція, конституціоналізм і конституціоналізація є нерозривно пов'язаними між собою явищами, що виявляється у наявності численних онтологічних, гносеологічних і телеологічних зв'язків між ними. У забезпе-

ченні взаємовпливу конституціоналізму і конституції, яка базується на його принципах, розкривається цільова спрямованість процесу конституціоналізації. Як операційна складова філософії реального конституціоналізму конституціоналізація, по суті, не може претендувати на власну онтологію, оскільки її концепт є складовою філософії конституціоналізму і має розглядатись у межах його парадигми. Саме практичний аспект реалізації діалектичного взаємозв'язку між конституцією і реально існуючим (а не декларативним) конституціоналізмом покликана забезпечувати конституціоналізація.

На переконання дослідниці, особливістю конституціоналізаційних процесів у Європі є їхня багаторівневність, тобто необмеженість рамками якогось одного правопорядку (зокрема правопорядку ЄС), що дає підстави говорити про конституціоналізацію всього європейського права. Розпочавшись на рівні національних правових систем європейських держав, процеси конституціоналізації поступово вийшли за їхні межі і на сучасному етапі розгортаються також і на наднаціональному, й на регіональному міжнародному рівнях.

Відповідно до позиції автора одним із найважливіших договірно-правових інструментів наднаціонального впливу ЄС на конституціоналізацію правопорядків третіх країн є угоди про асоціацію. Такий вплив виявляється у тому, що до тексту угод про асоціацію включаються норми, принципи і цінності, які у сукупності становлять джерела правових стандартів ЄС і як такі мають поділитися тими країнами, що претендують на членство або асоціативне партнерство з цим міждержавним об'єднанням. Вступаючи в асоціативні відносини з ЄС, треті країни беруть на себе зобов'язання добровільно імпле-

ментувати зазначені норми, принципи і цінності (які є складовою європейської конституційно-правової спадщини) до національної системи права. Прогрес країни-партнера у наближенні до стандартів ЄС оцінюється з погляду європеїзації її конституційного правопорядку, що підтверджує вибір пріоритетів внутрішньодержавного розвитку асоційованої країни та напрямів реформування її політичної, соціально-економічної і правової систем.

Значну увагу дослідниця приділяє характеристиці Угоди про асоціацію та визначенню її місця у вітчизняному конституційному правопорядку. О. Стрельцова вважає, що цей документ є системою взаємозалежних зобов'язань, метою яких є значне поглиблення співробітництва України та ЄС як в економічній, так і в політичній сферах взаємодії. Лише виконання цих зобов'язань може стати чинником і передумовою еволюції відносин сторін. Водночас для ефективного виконання цих зобов'язань Угода про асоціацію та інші правові акти, прийняті з метою її імплементації, мають посісти чільне місце в національному конституційному правопорядку, що потребує проведення великої організаційно-правової роботи, особливо в контексті конституційної реформи в Україні.

Автор наголошує, що встановлення асоціативних відносин між Україною та ЄС є фактором, здатним задати конструктивний вектор національному процесу конституційного реформування, спрямувати його на розвиток суспільства і держави, сприяти формуванню проєвропейської ідеології конституційних змін. Цей процес передбачає необхідність формалізації відносин асоціації України та ЄС шляхом включення у сферу конституційно-правового регулювання із подальшим послідовним вираженням нормативного змісту Конституції України у чинному

законодавстві, а також створенням дієвих організаційно-правових засад для їхнього втілення у процесі конституційної реформи в Україні. На підставі цього у монографії досліджуються правові засади змістовної конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС та їх вплив на конституційну реформу 2016 р., а також конституційні положення щодо імплементації міжнародних договорів як основи для впровадження Угоди про асоціацію до національної системи права.

Розвиваючи цей підхід, автор доходить висновку, що важливим праксеологічним напрямом процесу конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС є його організаційно-правове забезпечення, яке включає в себе три складові: інституційну, функціональну та процедурну. Інституційну складову механізму конституціоналізації утворює система державних органів, задіяних у забезпеченні процесу асоціації та подальшої європейської інтеграції України. Функціональна складова передбачає наділення таких органів повноваженнями з проведення комплексу заходів організаційно-забезпечувального характеру з метою оптимізації конституціоналізаційного процесу за всіма його напрямками. Процедурна складова встановлює чітку регламентацію на законодавчому рівні усіх процедурних аспектів проведення таких заходів.

Фактично після внесення змін до Конституції України щодо правосуддя та набуття чинності Угодою про асоціацію ця монографія є першим у вітчизняній правовій науці дослідженням, присвяченим актуальній і ще не досить розробленій науковій проблемі, яка має комплексний характер і чинить значний вплив на конституціоналізацію вітчизняної правової системи й сучасні державотворчі явища в Україні. Саме тому поява видання О. Стрель-

цовой «Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика» із зацікавленням буде сприйнята науковою спільнотою, політиками, юристами-практиками, а отже, у частині пошуку відповідей

на політико-правові виклики сьогодення є актуальною й очікуваною, та, поза сумнівом, сприятиме вдосконаленню процесу конституційного реформування і правореалізаційної діяльності щодо європейської інтеграції України.

Пропонується монографія:

Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика : монографія / за наук. ред. О. В. Марцеляка. — К.: Алерта, 2017. — 532 с.

У монографії досліджено теоретичні та прикладні аспекти конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС. Визначено сутнісні риси конституціоналізації національної правової системи та проаналізовано наднаціональний вимір процесів конституціоналізації на прикладі правопорядку ЄС. Крізь призму теоретичних положень розкрито правову природу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, її місце в конституційному правопорядку України, а також змістовний та імплементаційний аспекти конституціоналізації асоціації України з ЄС. Сформульовано рекомендації щодо включення процесу асоціації у контекст конституційної реформи в Україні.

Книга розрахована на широку цільову аудиторію і буде цікавою науковцям, викладачам, студентам і здобувачам наукового ступеня ВНЗ юридичного профілю, працівникам державних органів і органів місцевого самоврядування, а також усім, хто цікавиться актуальними проблемами конституційного, міжнародного публічного та європейського права.